

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bagtænder

Udgivet af
KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Fot.: IB RANDERS

Mindemuren i Ryvangen „prydes” af et paptag

Nr.

4

April 1949

Inde i bladet: Den første folkestrejke i Danmark ✧ Frihedskampen på Charlottenborg ✧ Den sidste etape ✧ 20.000 kr. til Wilfred Petersen ✧ En ung tysk pige kommer til Danmark ✧ Bernadotte in memoriam.

Aalborg

Tage Overgaard

Moderne Herre- & Dregekonfektion
Bispensgade — Aalborg

THUEN
AALBORG

Esbjerg

J. ANDERSKOUV

Civillingeniør
Esbjerg

Vognmand Erik Bang

Skolegade 71 - Esbjerg

Esbjerg ny Andelsmejeri

Nygaardsvej 37

Tobiesens Papirhandel

Kongensgade 47, Esbjerg

Maribo

SCHRØDER & NIELSENS EFTF.
TAPET- & FARVEHANDEL

MARIBO
TELF. 28

Nyborg

VAREHUS **WILDE** NYBORG

Skive

BØRGE HANSEN
OST en GROS
SKIVE

Fa. Jens Fogh

Aut. Fordforhandler
Skive

^{A/S} Lervarefabriken *Dania*

Skive

Jungs Boghandel

Stephan Agger — Skive

Arne Ingstrup

Manufaktur

Østertorv — Skive

HAANDVÆRKERFORENINGENS
RESTAURANT

Skive

Svendborg

Svendborg Amts
Frugtsalgsforening
SVENDBORG

Vejle

Aktieselskabet
De danske Bomuldsspinderier
Vejle — Valby

Den første folkestrejke i Danmark

Af Robert Gram

Det var folkestrejkerne i Danmark under besættelsen, der svejsede befolkningen sammen i enig modstand. Det var folkestrejkerne, der for alvor placerede Danmark mellem de stater, der ønskede at bekæmpe nazismen med alle de midler, der stod til rådighed, og som viste Verden, hvor det danske folk stod.

Esbjerg var en foregangsby for denne indsats. I Esbjerg blev den første folkestrejke gennemført i dagene 9.—11. august 1943 som protest mod et udgangsforbud, og den endte med, at Tyskerne måtte kapitulere. Selv om mange strejker fulgte efter i det følgende år, bliver dagene omkring denne demonstration i Esbjergens erindring stående som en af de største begivenheder i byens historie.

Om denne første folkestrejke kan berettes følgende:

I sommeren 1943 blev sabotagen mod Tyskernes materiel og deres leverandørers virksomheder meget virksom, og da en kæmpebrand den 6. august ødelagde statens fiskepakhuse og godsbanegård på Esbjerg ny fiskerihavn, gik Tyskerne amok. Politiet havde foretaget afspærring omkring brandstedet og slukningsarbejdet var påbegyndt, da tysk militær med stålhelme og geværer stormede frem mod afspærringerne og råbte, at publikum skulle fjerne sig fra havnen. Da dette ikke skete hurtigt nok, blev tilskuerne tvunget tilbage med slag af geværkolberne, hvilket bevirkede, at flere personer styrtede om på gaderne og måtte under lægebehandling. Den efterfølgende dag blev der erklæret undtagelsestilstand for Esbjerg, således at al færdsel på gader og veje var forbudt i tiden fra kl. 22—5.

Tyskernes overfald på byens befolkning fortsatte i de følgende dage. Grupper af tyske marinesoldater angreb tilfældige spadserende i gaderne, og det kom til ve-

ritable slagsmål mellem bajonetbevæbnede Tyskere og Esbjergensere. Disse uroligheder havde til følge, at udgangsforbudet blev skærpet med en time.

Udgangsforbudet og disse overfald vakte en sådan harme i befolkningen, at den måtte reagere, og mandagen den 9. august om morgenen gik smede- og maskinarbejderne i strejke. Et nedsat strejkeudvalg forsøgte forgæves at få Arbejdernes Fællesorganisation til at samle byens arbejdere og håndværkere til en drøftelse af den foreliggende situation. Omtrent samtidig anmodede den fungerende politimester om en forhandling med strejkeudvalget. Forhandlingen fandt sted på politimesterens kontor, og man enedes om at henvende sig til byens tyske kommandant for at gøre denne bekendt med strejkens årsag. Ved dette møde tilbød kommandanten at gøre sin indflydelse gældende i

København, således at undtagelsestilstanden kunne blive ophævet dog på betingelse af, at arbejdet blev genoptaget den følgende dag. Endvidere skulle han sørge for, at tyske soldater foreløbig ikke viste sig på gaden om aftenen. Strejkeudvalget accepterede forslaget, og arbejdet blev genoptaget tirsdag den 10.

Imidlertid fandt der allerede kl. 9 tirsdag morgen et nyt tysk overfald sted på en gruppe arbejdere. Det rygtedes omgående, og i løbet af en time var så godt som alle byens arbejdspladser affolket. Om eftermiddagen samledes de strejkende til et møde på Paladshotellet.

Stemningen der var ikke til at tage fejl af. Alle var enige om, at nu var der endelig lejlighed til samlet at vise Tyskerne, at der var grænser for, hvordan de kunne opføre sig, og denne lejlighed måtte ikke forspildes.

Strejkeudvalgets formand indledte med en redegørelse for stillingen og strejkens formål, så ingen kunne være uvidende om, hvad sagen drejede sig om, han sagde bl. a.:

Under strejkerne i Esbjerg lukkede tyskerne for vand, gas og lys. De unge Mennesker på billedet har hentet vand på vandværkets pumpestation

»Vi har længe fundet os i Tyskernes hovne miner og provokerende optræden, men nu skal det være slut. Med de rå overfald, der i den sidste tid har fundet sted og med det forbud, der er indført mod at færdes i gaderne efter kl. 21, er de gået over stregen, og vi må samlet vise dem, at vi ikke fortsat vil finde os i deres tortur. Vi vil ikke ophæve strejken, før vi får garanti for, at disse utålelige tilstande ophører. Vi ønsker ingen vold, intet slagsmål og ingen optøjer, men Tyskerne skal få en kold skulder, som de aldrig nogensinde har oplevet det før noget steds i verden.«

Herefter fik den fungerende politimester ordet. Han udtalte sin anerkendelse af den værdighed og ro, som de strejkende indtil nu havde udvist, men bad forsamlingen være klar over, hvilke alvorlige konsekvenser, en fortsættelse af strejken kunne medføre, nemlig nød og elendighed for mange hjem og for vort forhold i det hele taget. Det gjaldt om at bruge sin fornuft og omtanke og ikke gøre noget overilet, hvorfor han ville anbefale dem at genoptage arbejdet onsdag morgen.

Politimesteren efterfulgtes på talerstolen af en lang række tillidsmænd fra forskellige arbejdspladser, der alle anbefalede at fortsætte og udvide strejken, indtil Tyskerne gav efter.

Ved den afsluttende afstemning viste der sig at være absolut enighed om at fortsætte strejken og opfordre til generalstrejke fra næste dags morgen.

Til trods for, at Arbejdernes Fællesor-

ganisations repræsentantskab herefter samledes og vedtog en resolution mod strejkens fortsættelse og rundkastede beslutningen fra politiets højttalervogne, var generalstrejken effektiv den følgende morgen, onsdagen den 11. august. Alle virksomheder og forretninger, ja selv politiets kontorer var lukket.

Havde Tyskerne haft til hensigt at provokere uroligheder den 11. august og — som de havde stillet politimesteren i udsigt — benytte maskingeværerne til opretholdelse af ro og orden — så blev der ikke givet dem lejlighed til at gå i aktion. Der forekom ikke sammenstimling eller uroligheder af nogen art. Byens borgere promenerede enten på hovedgaden, iklædt

← Statens fiskepakkehus efter sabotagen

søndagstøjet, eller tog en tur i skoven, som på en anden helligdag. Det danske politi havde trods bange anelser en let dag. Politimesterens stilling til strejken havde gjort hele styrken uhyre populær.

Strejkeudvalget holdt dog ikke helligdag. Det havde været samlet fra den tidlige morgen, og under en forhandling sent på eftermiddagen om byens forsyning af levnedsmidler i de kommende dage indløb der en meddelelse fra ministeriet, der af kommunalbestyrelsen var holdt orienteret om begivenhedernes udvikling. Meddelelsen gik ud på, at forhandlinger, der i København havde været ført med de tyske myndigheder, var afsluttet således, at undtagelsestilstanden straks ville blive ophævet, hvis man ville give løfte om, at arbejdet næste morgen blev genoptaget. Strejkeudvalget ønskede tilbudet forelagt på et møde, hvor de strejkende selv havde adgang til at udtale sig. Mødet blev fastsat til kl. 20 og indkaldelse til dette skete straks ved hjælp af højttalervogne.

Mødet var besøgt af 2500 mennesker, alt hvad byens største lokale kunne rumme, medens 3—4000 mennesker afventede resultatet udenfor. På mødet blev der gjort rede for de førte forhandlinger og det opnåede resultat. Herefter vedtoges det enstemmigt at genoptage arbejdet den følgende morgen.

Den enestående samhörighed, som strej-

Episode på kongensgade dagen før folkestrejken. En gruppe tyske soldater, der med bajonetter havde overfaldet nogle danskere, bliver klemt inde af »nysgerrige« og må befries af dansk politi

ken havde manifesteret og den optimisme, den havde skabt, kan ganske godt illustreres ved at citere lederen i det radikale dagblad »Sydvestjylland« for den 12. august 1943:

»Vi beklager, at læserne i går måtte undvære »Sydvestjylland«. Det skyldtes forhold, vi ikke var herre over.

Begivenhederne i Esbjerg udviklede sig i løbet af tirsdagen sådan, at arbejderne følte sig foranlediget til at protestere gennem en almindelig arbejdsnedlæggelse. Forhandlinger, der på forskelligt initiativ kom i gang tirsdag aften, førte ikke til det ønskede resultat, og arbejdsnedlæggelsen blev en kendsgerning fra onsdag morgen. — Den blev gennemført med en tilslutning som vist aldrig før set i dette land. Det var ikke blot på arbejdspladserne,

man lod arbejdet hvile, men i kontorer, butikker, banker, handelsvirksomheder af alle arter — ja selv på kommunens administrationskontorer, postkontor og politikontor — lagde man stille arbejdet til side og fulgte med i en spontan sympatitilkendegivelse. Lykkeligvis kan vi tilføje, at protesten blev gennemført på en enestående rolig og værdig måde, som tjener ikke blot arbejderne, men hele byens befolkning til ære.

Det blev på en smuk og værdig måde tilkendegivet, at der er visse former, som ikke anstår et frihedselskende folk.

Kun en enkelt brist afslørede begivenhederne, og det er en beklagelig mangel på føling mellem fagorganisationernes ledere og denne bys arbejdere.«

Robert Gram.

Dansk, norsk og svensk

hyldest til Bernadotte

Mindefesten for greve Folke Bernadotte i Statsradiofoniens koncertsal torsdag d. 31. marts blev optakten til starten af indsamlingen af de 125.000 kr., der er nødvendige for at rejse det påtænkte mindesmærke ved vejkrødset i Kruså.

Og man kunne ikke skabe nogen skønnere ramme end netop Statsradiofoniens koncertsal for denne mindefest. Aftenens forløb blev da også meget smukt.

Komiteens formand, fhv. minister Per Federspiel, indledte hvorefter chefen for hjemmeværnet, oberst S. E. Johnstad-Møller bragt Danmarks tak.

Han udtalte:

— For rigtigt at forstå betydningen af det arbejde, der fra Sveriges og fra grev Bernadottes side blev ydet for at få danske og norske fanger i Tyskland ført bort fra koncentrationslejrene i 1945, må man vide, hvilken skæbne der ramte næsten alle andre fanger fra Neuengamme. Den var i al sin gru følgende:

I begyndelsen af april blev ca. 5000 af de aller svageste og mest afkræftede, de såkaldte muselmænd, pr. jernbane sendt fra Neuengamme på vej mod Bergen Belsen, formentlig for at havne i de berygtede gaskamre. Ca. 500 af dem døde af udmattelse allerede inden togene kom afsted

fra Neuengamme, og såvidt vi har kunnet få det oplyst, varede transporten på grund af vanskeligheder med det delvis ødelagte jernbanenet i mange dage, og det er sandsynligt, at kun meget få er nået levende til Belsen.

Før de allierede troppers overgang over Elben, og nogle dage efter, at de danske og norske fanger var draget nordpå, blev en del af lejrens beboere skudt på Lüneburger hede, og ligene brændt på stedet, medens ca. 10.000 d. v. s. resten af Neuengammes besætning, blev ført til Lübeck, der indladet i 3 store transportskibe og sejlet ud i Lübeck bugt, hvor skibene blev sænket, kun mellem 600 og 1000 skal have reddet sig levende i land.

Det er derfor helt rigtigt at sige, at vi gamle fanger fra Neuengamme har Sverige og grev Bernadotte at takke for vort liv. Sådan har vi hele tiden følt og forstået det, og da det drejede sig om mange tusinde, som havde endnu flere tusinde kære og pårørende i Norge og i Danmark, og da der blandt fangerne var mange værdifulde personligheder, så har vi lov til at sige, at vore lande og vore folk lige før den store befrielsesglæde blev forskånet for en stor sorg og for store tab af værdifuldt menneskemateriale.

Og på den måde blev udfrielsen af fangenskab i Tyskland en historisk begivenhed for de nordiske lande og ikke blot en ting, som berørte de enkelte fanger. Vi gamle fanger er stolte og taknemmelige over, at vi har fået lov til at tage initiativet til rejsningen af et værdigt monument for grev Bernadotte, men vor tak til Sverige og til grev Bernadottes minde skal være hele Danmarks tak, og vi venter, at hele vort folk vil stå bag os i denne sag, ikke blot fordi vi blev reddede, men også fordi vi her står overfor et stort menneskes opofrende arbejde i næstekærlighedens tjeneste.

Hvor ville det være godt, om vi ved en lejlighed som denne kunne nævne nogle af de mange smukke og rørende træk fra grev Bernadottes og hans hjælpere, både mænds og kvinders, færd blandt fangerne i snævset i Neuengamme, kunne fortælle om deres rolige værdighed og deres evne til at trøste og skabe tillid og håb. Men de senere begivenheder og ikke mindst grev Bernadottes tragiske og dog stolte død gør i denne stund vore oplevelser så små.

Men lad os vende vore sind mod den tid, da vi var i nød og hjælpen kom til os, da en broderhånd blev rakt os.

Vi udtaler Danmarks og vor tak til broderlandet Sverige og for den ædle mand Bernadotte, og vi lover, at så længe vi og vore børn lever, vil hans minde blive holdt højt i ære.

Og vi ønsker, at mindesmærket ved Kruså til sene tider skal vidne om næstekærlighed og om broderånd i nord.

Radioorkestret under direktion af Launy Grøndahl spillede Knudåge Riisagers pom-pose forspil til skuespillet »Niels Ebbesen«.

Kgl. kammersanger Henry Skjær sang Arne Zachariassens: Neuengammesangen, Leo Hansen-kvartetten spillede Carl Nielsen: Andante af strygekvartet, F-dur, og som repræsentant for »Norsk Fangesamband« bragte Axel Middelthon, Oslo, Norges tak i hjertelige ord.

Sceneinstruktør Svend Methling frem-sagde Halfdan Rasmussens digt: Folke Bernadotte in memoriam. Hof-sanger Sigurd Bjørling sang: Steen Sture og senere: Du gamla, du fria.

Sluttes side 63

Frihedskampen paa Charlottenborg

Anna Maria Mehrn:
Fra Mindelunden
i Ryvangen

Blandt Charlottenborg-udstillingens mange, mange lærreder, skulpturer m. m. findes der kun to motiver, der har med frihedskampen at gøre.

De to lærreder er til gengæld også af en egen gribende virkning. Det ene er Erik Mortensens: Hvor frihedskæmperen faldt.

En ung pige sidder ude i haven ved siden af et lille kors. Hendes ansigt er præget af vemod, af længsel efter ham, men det er ikke fortvivlelsens mørke, der præger hende. Man ligesom fornemmer, at hun laver et regnestykke: betalte jeg for dyrt? Havde det været bedre at have gået lidt mere stille med dørene? Overvejelserne slår hende ikke ud. Der er en besluttsomhedens streg over ansigtstrækkene, der fortæller, at hun trods alt finder, at han og hun handlede rigtigt. De har, hvad de kollaboratører, der nu lever højt på besættelsen, ikke har og aldrig vil få: En god samvittighed.

Det andet lærred er Anna Maria Mehrns: Fra mindelunden i Ryvangen. En far og en mor står derude ved »drengen«s grav. De er omtrent alene derude. De bøjer begge hovedet. Hun folder sine hænder. Der er stilhed og andagt over billedet. Det har en egen gribende tone, der stærkt fremhæves af de to forældre, af gravenes lange, lige rækker og af de store træer, der danner afslutningen på Ryvangen.

Anna Marie Mehrn har i kataloget givet lærredet følgende tekst:

Guds Fred med vore døde
i Danmarks Rosengaard!
Guds Fred med dem som bløde
af dybe Hjerte-Saar.

— Er det tilfældigt, at De har valgt netop Ryvangen som motiv? spørger vi Anna Maria Mehrn.

— Det er det ikke. Jeg synes, at de unge, der hviler derude, har ydet en indsats, som vi alle har godt af at huske på. Jeg synes også, at mange altfor hurtigt har glemt, at de unge i Ryvangen kæmpede, for at vi skulle leve. Deres indsats må ikke glemmes, og netop for at de derude ikke skal blive glemt, har jeg taget mit motiv derude fra.

— Hvorfor er Charlottenborgudstillingen så lidt præget af frihedskampen?

— Den er ikke i kurs i øjeblikket. Det er svært at få sådanne lærreder solgt. Men jeg vil nu i min kunst følge et kald, og det ved jeg, at der naturligvis også er andre, der vil, men man fristes naturligvis til at skele efter at bruge de motiver, der kan sælges. Vi skal jo også leve.

— Er der ellers ikke en naturlig inspiration for en kunstner i frihedskampen?

— Absolut. Der er en hel række motiver, jeg gerne ville arbejde med. Jeg er blevet stærkt grebet af de unges sidste breve fra fængslerne, og jeg havde stor lyst til at vise på et lærred min opfattelse som kunstner af sådan en ung mand, der med rank pande i fængselscellen praktiserer virkeligt mandsmod efter at have modtaget sind dødsdom — men tilføjer Anna Maria Mehrn — det får jeg nok ikke lejlighed til. Hun skynder sig dog at tilføje: — Dette være sagt uden bitterhed.

— De havde glæde af Deres maleri om den 9. april?

— Det må man sige. Frederiksborgmuseet købte billedet, og efter anmodning fra militæret på Søgård kaserne har det nu fået sin plads dernede. Det var jo også i Hokkerup den kamp foregik, som jeg har malet. Maleriet fik først sin udstilling hos Kleis, senere hos »Foreningen for national Kunst«. Jeg havde også den glæde, at det blev præmieret.

-mark.

Erik Mortensen:
Hvor Frihedskæmperen
faldt.

DEN SIDSTE ETAPE

En film om Auschwitz (Oswiecim)

Landsforeningen Københavns afdeling indbød søndag den 13. marts til en fremvisning af storfilmene om Auschwitz i Odeon-Teatret.

Formanden, direktør Karl V. Jensen, bød velkommen. Han sagde bl. a.:

Vi ser i dag en film, der utilsløret og ligetil viser nazismens rædselsgerninger, der udøvedes i en koncentrationslejr. »Herrefolket« praktiserede her et uhørt slaveri ikke blot overfor frihedsberøvelsen i deres eget land, men også overfor andre nationer.

Han omtalte arbejdet for at rejse et monument for greve Folke Bernadotte og anbefalede at støtte indsamlingen hertil. Røde Kors havde gennem sit arbejde reddet adskillige menneskers liv.

Derefter rullede filmen. Handlingen er følgende:

Appel i kvindelejren i Auschwitz. Blandt fangerne er Helena, som er gravid. Da hun ikke formår at holde sig oprejst, beordrer en SS-kvinde, at hele hendes blok skal stå straffeappel. Den tjenstivrige blockældste Elza udfører ordren nidkært og går derefter til sit værelse. Helena prøver fortvivlet at holde sig oprejst mellem sine frysende kammerater, men fødslen begynder. En fransk pige, Danielle, sætter al forsigtighed til side og løber til revieret hvor den russiske læge Eugenia og den tyske blockældste Anna har deres virke. Anna kræver af Elza, at Helena overføres til revieret. Elza, som lige har tilkaldt en zigeunerpige for at blive underholdt, vil først ikke, hun må dog bøje

sig; men tager senere hævn. Helena føder sit barn, men dets skæbne er beseglet.

Om natten ankommer en transport af jøder, der alle er mærket med davidsstjernen. De havde ventet at komme til en arbejdslejr, men modtages nu af SS-mændene, der går løs på dem med skrig og slag. Pludselig viser lejrkommandanten sig og forsikrer, at der ikke vil ske dem noget. En ung pige, der forstår tysk, oversætter hans ord til sine kammerater; man lægger mærke til hende og hun føres bort for at blive benyttet som tolk. Hun erfarer snart, hvad det er for en lejr, hun er kommet til og vil begå selvmord ved at kaste sig mod de elektriske hegn, men Helena forhindrer hende deri.

Nogle fanger samles i revierets køkken om et krøllet stykke papir; det er et opråb derudefra, hvis indhold giver dem nyt mod. Imens diskuterer man hos gestapo-chefen, hvorledes krematoriernes kapacitet kan sættes i vejret.

Man overværer morgen- og aftenappel og en appel af jødiske kvinder, som skal afgå til krematorierne. Lyden af russiske flyvemaskiner vækker påny håbet om befrielse.

En ny transport af fanger ankommer fra Warszawa. Disse fangers livsmod irriterer en SS-mand, som skyder en af pigerne ned. To søstre er blandt de nyankomne. Den ene, Ursula, indlægges på revieret efter at være blevet pisket. Eugenia beslutter at hjælpe Ursula med den eneste dosis indsmuglet kamfer. Den kvinde, som skal foretage indsprøjtningen, la-

der sig overtale til i stedet for at give dosen til en anden patient, som fortæller, at hun har små børn derhjemme. Ursula dør. —

Den jødiske tolk Marta træffer tilfældigt Tadek, en tidligere polsk fascist. Hun håner ham med, at hans gamle ønske nu er opfyldt. Tadek vil replicere, men Marta går.

Man ser bilerne afgå til krematorierne. Fra en af dem kaldes der på Danielle, og dette er nok til, at en SS-mand skubber hende op i bilen til de dødsdømte. Danielle istemmer Marseillaisen, og da bilerne kører, synger alle fangerne med.

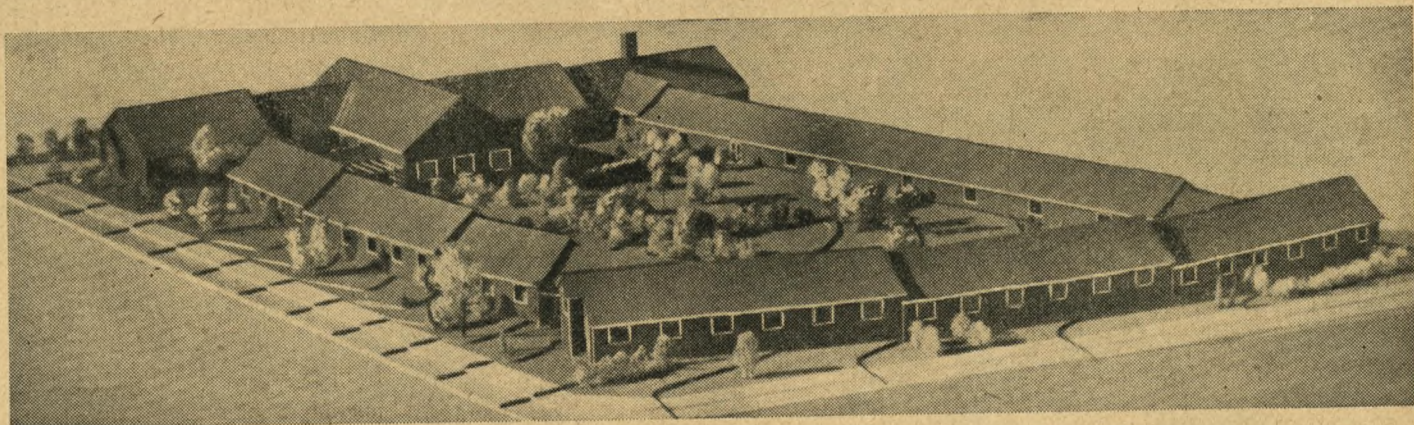
Som en løbeild breder rygten om Stalingrad sig i lejren. Kun den døde Ursulas søster kan ikke deltage i glæden.

Sammen med forsyningerne til lejren smugler de mandlige fanger meddelelser ind fra omverdenen. En af vognførerne er Tadek, som forklarer Marta, hvor meget han har lært af Auschwitz.

Igennem radioen erfarer SS, at såvel deres navne som forbrydelser er kendt i udlandet. Gestapochefen bebrejder kommandanten, at han tolererer tilstedeværelsen af en illegal organisation, som udsmugler oplysninger. En international kommission skal besøge lejren, som pyntes op med dette besøg for øje. Da kommissionen ankommer, fortæller Eugenia sandheden om lejren. Det gør et stærkt indtryk, selv om SS-lægen affærdiger det ved at betegne hende som sindssyg. SS tager en frygtelig hævn.

Som ny læge udpeges Lalunia. I hendes værelse afskriver en fange et af Tadeks bragt kommunique om, at der er indledet storoffensiv langs hele fronten. Denne af-

Herunder: Frihedskollegiet i Århus

skrift finder Lalunia, som vil hævne sig, fordi fangerne beskylder hende for at sælge medicinen. Hun angiver blockældste Anna og forsøger at få Ursulas søster Aniella til at blive stikker, hvad Aniella ikke vil. Hun planlægger flugt, og det lykkes hende under en luftalarm at undslippe sammen med en kammerat.

På grund af den forværrede frontsituation vil SS udslette lejren. Tadek får det at vide, og sammen med Marta lykkes det ham at flygte og underrette modstandsbevægelsen. Gestapocheffen erfarer, at planen er røbet. Flygtningene bliver fanget.

Marta føres til galgen. Hendes sidste råb er: Kammerater, de kan ikke nå at udslette jer. Det lykkes hende at skære sin pulsåre over. — I det fjerne høres luftalarm. Befrielsen er nær ...

Filmen »Den sidste Etape« gjorde et stærkt indtryk på den store forsamling. Den ruller i to timer, og hele tiden holdes tilskuerne fangen af den realistiske skildring.

Om kort tid skal filmen til Norge, men den vil ikke her i Danmark komme frem til offentlig fremvisning.

Udstilling af særlig interesse

Hos Illum vil der den 15. april blive åbnet en udstilling af særlig interesse, idet den vil omfatte 10 lærreder af kunstmaleren fru Steen Hansen. Motiverne er fra tyske koncentrationslejre.

Redaktionsudvalget

Efter at Landsforeningen ikke længere er med i bladfællesskabet har redaktør Helge Larsen ønsket at udtræde af redaktionsudvalget.

Indsamlingen til mindefondet

Overalt i landet arbejder kammerater med indsamlingslister, og mange møder megen forståelse af sagen.

Det kan således nævnes at en del sogneråd har givet bevillinger. For nylig bevilgede Hillerød byråd 300 kr. til sagen.

Frøslevstævne i Århus

I dagene 21. og 22. maj afholder tidligere internerede en udflugt til Århus og Hvidsten. Der er i Århus dannet en komité for tilrettelægning af arrangementerne på turen. Komiteen, der ledes af redaktør Georg Andresen, består iøvrigt af: Ingeniør R. Z. Floor, politikommissær Simonsen, salgschef, cand pharm. C. Bertelsen, gas- og vandmester Johs. Loft, landsretssagfører Otto Jespersen, turistchef Lund Hansen og læge K. Leth Sørensen.

Af turens meget righoldige program kan vi nævne følgende hovedpunkter: Lørdag morgen modtages deltagerne ved Århus havn, hvorefter der marcheres til universitetet. Her serveres morgenkaffe, og universitetet forevises under kyndig ledelse. Der holdes et foredrag om byen og universitetet under besættelsen. Herfra spadserer vi til Vestre Kirkegård, hvor der nedlægges kranse ved de officielle monumenter, medens der sendes stafetter med blomsterhilsen til andre grave og mindetavler i byen. Der spadseres herefter gennem den gamle by til rådhuset, hvor vi modtages af borgmesteren, Unmack Larsen, og hvor frokosten spises. Eftermiddagen kan tilbringes efter ønske, idet Århus turistforening står til disposition. Klokken 18 samles vi igen, og middagen indtages på byens førende etablissement »Hotel Royal«. Efter middagen kører vi i rutebiler til Marselisborg slot, hvorefter vi spadserer gennem den pragtfulde Rømerhave til monumentet for den første verdenskrigs faldne. Vi arrangerer os der-

efter i spisehold og marcherer med Århus politiorkester i spidsen, langs Strandvejen (Danmarks smukkeste spadseretur) til Folkets Hus. Her arrangerer magister Erling Winkel revy og anden underholdning, og der serveres pølser og øl. Der er sørget for nattelegi på vandrehjemmet og Hotel Århus. Søndag morgen indtages morgenmad i kvartererne, og kl. 9 afhentes vi i rutebiler, der kører os til Hvidsten, hvor der nedlægges kranse ved mindestenen, og hvor der fortælles om Hvidsten gruppen. På Hvidsten kro serverer fru Fiil den berømte »recept« bestående af: sildemad, den berømte æggekage, saltmad med gemyser, flæsketeg, medister samt det kolde bord. Recepten omfatter ikke nogle af disse ting, men dem alle. Såfremt deltagerne anmelder sig tidligt nok, kan vi skaffe ekstratog til hjemrejsen, der kan afgå væsentligt senere end det normale tog, så vi derved kan få mere ud af søndagen. Hele det ovennævnte arrangement med fortæring og nattelegi koster kun 35 kr. alt inclusive. Hertil kommer så rejsen Århus retur. Deltagerne fra Sjælland rejser med Århusdamperen (køjepladser) fra København fredag aften, så vi er friske og udhvilede, når vi ankommer til Århus. Som før nævnt kan vi skaffe ekstratog til hjemrejsen søndag aften, hvis anmeldelse om deltagelse indgår i god tid. Vi opfordrer derfor alle til at melde sig med det samme hos Frøslev-foreningens kasserer, Heinrich Winter, Slotsherrensvej 53, tlf. Damsø 322.

Smil fra besættelsestiden

En schalburgmand stod længe og opførte sig provokerende i en sporvogn uden at nogen turde sige noget til ham, men pludselig rejste en herre sig og gav sig til at overfuse schalburgmanden på tysk. Denne sprang øjeblikkelig op, slog hælene sammen og stod pinlig ret, mens herren slyngede ham det ene ukvemsord i ansigtet efter det andet. Ydmyget og dybt beskæmmet skyndte han sig bort ved næste stoppested.

— Sådan skal de ha' det, sagde den »tyske« herre. Jeg er sproglærer og benytter enhver lejlighed til at fortælle disse folk, hvad jeg mener om dem. De har ikke gjort mig noget endnu.

Pigtraad

Organ for
KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Redaktør:

Johs. Fosmark, Slagelsegade 9. 2., Øbro 8537.

Forretningsfører:

H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137 Charl., Ord. 5075.

Tryk:

Hak Jørgensen, Sturlåsgade 14, Kbhvn. S.

Her går det godt!

20.000 kr. til Wilfred Petersen

Nazistføreren Wilfred Petersen, der ved Københavns byret var idømt seks års fængsel for frihedsberøvelse og for at have overgivet arresterede danskere til tyskerne, er blevet pure frifundet ved landsretten og fik tilkendt en erstatning på 20.000 kr. for opholdet i varetægtsarresten. Tre af hans kammerater blev ligeledes frifundet og fik erstatninger fra 15.000—25.000 kroner.

De seks kammerater havde ved byretten fået fængselsstraffe fra 6—12 år. De frifundne er: Wilfred Petersens broder, Johan Petersen, Valdemar Jensen, kendt under navnet »Lyse Slagter«, der var næstkommanderende, og Bøgh Petersen. Disse tre fik henholdsvis følgende erstatninger: 20.000 kr., 15.000 kr. og 25.000 kr.

Dømt blev Thorbjørn Eiser, der fik 6 års fængsel, Sander Elle Andersen, der fik 5 år, og Chr. Læger Jensen, der fik 12 år.

Wilfred Petersen og de tre andre frifundne havde gjort gældende, at de aldrig havde arbejdet for tyskerne og ikke havde vidst, at de »arresterede« kom i disses hænder. Retten turde ikke afvise denne påstand.

Iøvrigt vil Wilfred Petersens folk huskes fra den kampagne, de førte mod Frits Clausen og hans parti, bl. a. ved udgivelse af pjecen »Rene folk med rene hænder« og gennem fremstilling af Clausen som sprællemænd.

Det er netop to år siden, Wilfred Petersen meldte sig selv til politiet, efter at han havde været »under jorden« siden han ved befrielsen vendte hjem fra tysk fængsel.

Denne dom har vakt den største forfærdelse ud over hele landet.

Den er urimelig — og dens erstatningsudmåling må omstødes.

Man har frikendt en aktiv nazist med et stort synderegister og givet ham en kongelig erstatning.

Han har givet undskyldninger og forklaringer — og dommerne har taget alle hans udflugter for gode varer.

Imidlertid kan frifindelsen ikke appelleres, men derimod nok erstatningsbeløbet.

Wilfred og hans folk fik tilsammen 70.000 kr. for et års varetægt og ventetid mellem byrettens dom og landsrettens. Dette er ganske urimeligt, når man sammenligner det med, at de kommu-

nister, som kan takke en grundlovsstridig lov og dansk politis energi for 4 år i Vestre, Horserød og Stutthof (og det forsyn, de ikke tror på, for at de er blandt de overlevende), fik mellem 6000 og 7000 kr. for indespærring, sult, sygdom, mishandling med videre.

Tankerne går til Tom Søndergårds enke, der sidder alene tilbage — uden pension efter sin mand, der ofrede livet for sit land. Pension har man ikke »kunnet« give hende efter Tom, fordi man ikke med 100 procent kunne bevise, at hans sygdom stammede fra Forumaktionen.

For tiden har skattevæsenet travlt med at klemme hende af med den sidste øre i skat — man får jo uvilkårligt den tanke, at man har travlt med at skrabe pengene sammen til Wilfreds erstatning.

Og tankerne går til Ryvangen, hvor myndighederne har rejst en mindemur, der skal bære navnene på de kammerater, der ofrede livet i tyske lejre.

Man havde fra arkitektens side bedt om et *kobbertag*, men der blev bevilget et *paptag*. Det var billigere, og dette, at der heri lå en hån mod de tusinder, der i tysk fangenskab beviste deres ærlige danske vilje, det så man stort på.

Der må være rimelighed i tingene.

Det er der ikke i disse forhold, og derfor protesterer vi på det kraftigste, både mod Wilfreds erstatning, behandlingen af Tom Søndergårds enke og mod paptaget i Ryvangen.

Kammeraternes Hjælpefond

ledes af følgende bestyrelse:

Forretningsudvalget:

Formand: Dahl, Kaj V., konsul, sagfører, Vitus Berings Plads 1, Horsens.

Næstformand: Larsen, Fl. B., kaptajn, krigsmin., Slotsholmsgade, København.

Kasserer: Steen-Hansen, H. C., statsaut. revisor, St. Kannikestræde 10, København.

Sekretær: Fosmark, Johs., kommunelærer, Slagelsegade 9, København, Ø.

Leder af fondens kontor: Kornbeck, H., arkitekt, Ordrup Jagtvej 137, Charl.

Den øvrige bestyrelse:

Andersen, Viggo, malerm., Valdemarsgade 7, Odense.

Christensen, Allan C., forlagsbogh., Købmagergade 25—27, København.

Damtoft, Aage E., Vesterbro 76, Ålborg.

Eifer, Aage, kaptajn, Bolbro villavej, Rungsted.

Fog, Mogens, professor, dr. med., Søllingsvej 7, Charl.

Hansen, Viggo, fabrikant, Spigerborggade 2, Varde.

Holt, Poul, lektor, Jægersborg Allé 53, Charl.

Jespersen, Otto, landsretssagf., Søndergade 72, Århus.

Johansen, P. A., arkitekt, Bernstorffslunds Allé 80, Charl.

Kjeldsen, K., oberstløjtnant, Skrydstrup.

Kæraa, Leo, tandtekniker, Banegaardspladsen, Århus.
 Leth, O., bibliotekar, Johnstrupsvej 8, Sorø.
 Loft, Johs., gas- & vandm., de Mezasvej 18, Århus.
 Madsen, N. J., sognepræst, Sønderborg.
 Magnussen, Eli, frk., forstanderinde, Sortedamsdosseringen 101, København, Ø.
 Mahler, P. E., førstelærer, Nr. Søby skole, Nr. Søby, Fyn.
 Møller, Poul, fabrikant, Skive.
 Næsted, Børge, læge, Hjellese.
 Olesen, O., kontorchef, Kastanie Allé 7, Herning.
 Olesen, Otto W., boghandler, Randers.
 Rambusch, landsretssagfører, Kongengade 49, Esbjerg.
 Riis, Poul, pastor, forbundssekretær, L yngbyvej 180, København, Ø.
 Tillisch, fru oberstinde, Viggo Rothesvej 27, Charl.
 Ansøgninger om hjælp o. l. sendes normalt til fondens kontor, Ordrup Jagtvej 179, Charlottenlund.
 Hvis man foretrækker det, kan man også henvende sig til et af bestyrelsens medlemmer.

Kammeraternes Hjælpefonds

Regnskab for perioden

1. januar — 31. december 1948

UDGIFTER

<i>Kontor- og administrationsudgifter:</i>	
Kontorartikler m. v.	160,13
Tryksager, duplikering, avisudklip	1.057,50
Gager	1.212,50
Husleje	327,79
Rejseudgifter	247,80
Rengøring	118,10
Telefon, telegrammer	230,40
Porto	621,75
Diverse	112,55
Understøttelser, hjælp og legater til kammerater	4.088,52
Radiofesten 1948	36.012,61
Julehjælp 1948	368,32
Blomster og kranse	1.408,06
Tilbagebetaling for prospektkort	124,50
	312,50
	42.314,51

INDTÆGTER

Indgået kontingent fra medlemmer	17.879,06
Indgået ved solgt mærkater	2.061,60
Gaver	392,50
Renter og obligationer m. v.	1.690,81
Overskud ved bladet »Pigtråd« i henhold til særligt regnskab	10.972,72
Forbrug af fondens formue	9.317,82
	42.314,51

Status pr. 31. december 1948

AKTIVER

Kassebeholdning	71,40
Bankbeholdning, Ordrup bank	30,43
Bankbeholdning, Privatbanken	27.187,36
Girobeholdning	3.660,76

Annoncedebitorer	2.240,00
Tilgodehavende hos »Landsforeningen af besættelses-tidens politiske fanger«	2.000,00
<i>Obligationsbeholdning. (Depot i Privatbanken):</i>	
20.000,— 3½ % Øst. kreditt. 16. s. 88½ 16.500,—	
16.000,— 2¼ % 10 årig statsoblig. ... 96¼ 15.480,—	
12.000,— 2¼ % 5 årig statsobl. 97¼ 11.730,—	43.710,00
	78.899,95

PASSIVER

<i>Formuekonto:</i>			
Saldo ¼ 1948	90.507,77		
Kursgevinst ved udtrækning af obl. ...	80,00		
			90.587,77
Kursnedgang på obligationsbeholdning	2.370,00		
Forbrug af fondens formue	9.317,82	11.687,82	78.899,95
			78.899,95

Af fondsbeholdningen, der den 1. januar 1948 nominelt udgjorde kr. 60.000,—, er udtrukket kr. 12.000,—. Beløbet er indsat i Privatbanken, indtil der er truffet beslutning om beløbets anvendelse. I regnskabet er der ikke taget hensyn til de oprettede legater på ialt kr. 25.000,—.

København, den 7. marts 1949

(sign.) H. C. SteenHansen,
kasserer,
statsaut. revisor.

Ovenstående driftsregnskab og status er i overensstemmelse med fondens bøger og bilag, som jeg har revideret.

København, den 7. marts 1949

(sign.) O. V. Andersen,
statsaut. revisor.

4. maj-dagen på Rådhuspladsen

Danmarks befrielsesdag vil i år blive festligholdt på en særlig måde i København, idet 500 ungdomsforeninger indbyder til et stort folkemøde på Rådhuspladsen den 4. maj om aftenen.

De forskellige foreninger møder op med faner, der samles i en mægtig faneborg foran rådhuset. Der indledes med lurblæsning og aida-horn. 2000 københavnske skolebørn under direktion af sanginspektør, magister Rudolf Grytter, synger, Københavns politiorkester spiller, Statsradiofoniens drengekor synger en pot-pourri over frihedssangene fra forskellige lande og frihedsbudskabet vil lyde gennem højttalerne nøjagtig på det tidspunkt, vi hørte det hin uforglemmelige 4. maj. 1945.

Talerne bliver holdt af medlem af Frihedsrådet, fhv. minister Frode Jakobsen og stiftsprovst Kai Jensen, Århus.

Der indledes af komiteens formand, kommunelærer Johs. Fosmark og afsluttes af formanden for ungdomsforeningernes fællesråd for Storkøbenhavn, kontorchef E. Frichling.

Aftenens overskud tilfalde Frihedsfonden.

Arbejde søges!

Helst på møbelfabrik el. lign., da jeg på grund af astma bedst kan arbejde m. træ. Jeg har nogle års erfaring ang. møbelarbejde.

Jørgen List, St. Dalby pr. Hedensted

Greve Folke Bernadotte

in memoriam

Fremsagt af sceneinstruktør Svend Methling ved mindefesten
i Statsradiofoniens koncertsal

Der leved altid i natten
en længsel mod ildens symbol,
en drøm om at flygte fra mørket
og ind i en gul stribe sol,
et håb om befrielsens under,
som vilje og tro skulle bære
igennem de navnløse stunder
som mørke og had vil fortære.

Steg mørket på blodige vinger
mod tider af kval og fortræd,
der fødtes dog altid en flamme,
en tro, at besværgede det med.
Om lidelsen faldt som en dråbe
af blod fra den døendes pande,
den bød os dog altid at håbe
på vårbrud og løsnede vande.

Befrieren går over jorden,
usynlig som støvet der bær
hans fødder igennem den stilhed,
som kun er forløseren nær,
han kommer med fred i sit følge
og fredelig ild til det hjerte,
som kender befrielsens bølge
betvinge fornedrelsens smerte.

Der brænder en tåre. Der flammer
et daggry på nætternes bund,
Der bjerges et frøcorn fra krigens
og hadets forvitrede grund.
Hvor lidelsens korstræ blev kløvet,
hvor smerternes nætter var omme,
der flammede altid i støvet
et bål for befrielsens komme.

Det hænder at nætterne kalder
mod lukkede himle af gråt.
Det hænder at dagene dræber
en drøm på sit mørke skafot.
Men altid må skyggerne falde,
og evigt skal lyset betræde
den jord som blev skænket os alle,
skønt alle bedrog den i vrede.

Der findes et ord, som er dæmpet og tyst som en bøn,
et ord i en lignelse, sand og forunderlig skøn,
fortalt os engang af den lidende menneskesøn.

Barmhjertighed! Ordet fik hjerte og varme fra den,
som tændte opstandelsens lys og lod flamme igen
den evige nat i et blik og den vanføres lænd.

Spørg ikke om ven eller fjende! De lægende ord
skal kendes i gerning og vidne i gerningens spor,
om livets opstandelse her på den søndrede jord.

Spørg ikke om lidelsens navn eller målet for tvang,
om ret eller uret i nød, før du spørger om trang.
Gør fortiden kort og gør freden barmhjertig og lang.

Det levende dør. Men var hånden barmhjertig og mild,
en mæglende hånd som forløste den levende ild,
da kender vi den i vor hånd når vi selv farer vild.

Befri og forløse! Å, kunne vort hjerte forstå,
at aldrig skal sværdene kløve og nætterne flå!
For aldrig skal mindet om mæglerens gerning forgå!

Halfdan Rasmussen.

Spændingen mellem to Verden

AF PAUL HOLT

Aksel Heltoft: Polakken. Tre små fortællinger. — 88 s. — Askov boghandel.

Der foreligger en efterhånden ret omfattende litteratur om fangenskab og koncentrationslejre i tyskertiden, men det er først og fremmest de umiddelbare oplevelser, den ydre historie og den fysiske side af sagen, som man der finder behandlet.

Det interessante ved denne lille bog er dens forsøg på at give et personligt, kunstnerisk udtryk for indre oplevelser, sjælelige reaktioner, som ledsager det ydre hændelsesforløb i en koncentrationslejrfangens liv.

Den mest umiddelbart fængslende, lettest forståelige af de tre fortællinger er den første, »Kælderen«. Heri skildrer forf. en oplevelse i stenbarakken i Neuengamme, hvor fangerne var beskæftiget med flettearbejde: »Luften var slimet og tung i kælderen. Der lugtede af snavset tøj, syge mennesker og alle slags uddunstninger. 500 mennesker af alle nationer var stuvet sammen. Nødtørften blev besørget henne i hjørnet, hvor der stod en stor tønde uden låg. Der lugtede ikke godt i kælderen, men vi følte ingen ting. Vi sad tæt sammen på trebenede skamler og flettede måtter. Vi flettede af gamle bildæk, der var skåret i strimler. Det var til civilbefolkningen. De fleste af fangerne havde nok ikke mange uger igen. Tynde pjalter røbede knogler, som ellers ikke ses på mennesket. Det skete hver dag, at en og anden forsvandt fra kælderen og aldrig kom igen«.

Gamle Neuengammefanger vil nikke genkendende til denne skildring af de ydre omgivelser.

Derpå fortæller han om en fange, der af den inspicierende SS. blev grebet i besiddelse af et par stjalne grønne vanter af den slags, som SS.erne plejede at gå med. SS.eren fik naturligvis det obligate raserianfald og pryglede manden til døde på stedet. Men det utrolige skete, at fangerne protesterede — uden at SS.eren i i den anledning foretog noget. I det korte

minut, hvori man spændt ventede på en frygtelig reaktion fra SS.erens side, får forfatteren pludselig en vision: Han ser Jesus træde ind i kælderen! — Læseren får et chok; men det er lykkedes forf. på en virkelig sublim måde at skildre dette, åbenbaringen af kærligheden selv midt i al modbydeligheden.

Den anden fortælling handler om en døende polak og alle de tanker, som går igennem hans sind. Man oplever hele hans liv, i synsbilleder. Det visionære spiller åbenbart en stor rolle for forf., han modtager sine vigtigste indtryk gennem øjnene. Denne sjæleskildring er en højst ejendommeligt indtrængende i et menneskes situation, mens han balancerer mellem liv og død.

Den sidste historie, »Grænsen«, er den mest aktuelle. Den indeholder en skildring af mødet mellem det normale danske liv og den tilbagevendende fange, der ikke kan finde sig til rette med den gammelkendte verdens liv i ord; sammenstødet mellem de to verdener er henlagt til et forsamlingshus, hvor der afholdes et nationalt folkeligt møde, som den befriede tilfældigvis dumper ind i.

Det er her på en ypperlig måde lykkedes forf. at fremstille spændingen imellem to helt forskellige tilværelser. Han er først og fremmest ærlig og åben, ser med friske og skarpe øjne på det ordenes Danmark, som man instinktiøst efter oplevelserne i fangenskabets tid blet ikke kan harmonere med, og som i virkeligheden er ganske ude af stand til at fatte hjemvendens sindstilstand.

Man tør vel næppe mene, at Heltofts bog er et almengyldigt indtryk for en dansk koncentrationslejrfangens oplevelser og sjælelige reaktioner; som han har oplevet denne tid, har vel kun de få gjort det; men for enhver, hvem disse oplevelser ikke kun har været en række af ydre tilfældigheder, men tillige en personlig gennemlevelse af det oplevede, vil det være en værdifuld bog, som man er forf. taknemmelig for, at han har villet udgive.

Fængselsdage og fangenætter

Af redaktør Lasse Budtz

Folketingsmand Martin Nielsen har med sin bog »Fængselsdage og fangenætter« (Forlaget Tiden) afsluttet sin beretning om den tid under besættelsen, hvor han sad fængslet i danske og tyske fængsler. De to første bøger hed »Rapport fra Stuthof« og »Undervejs mod livet«. Som de to foregående bøger er »Fangedage og fangenætter« meget velskrevet, og hvad man end mener om Martin Nielsen som kommunist — bogen er en glimrende skildring af de forhold, man under krigen bød kommunisterne. Heldigvis har jo nu en stor del af de politikere, der under krigen lod de danske kommunister internere, indset deres skæbnesvangre fejltagelse. Derfor kan man jo godt være uenige med dem i næsten alt og i dag være deres bitre modstandere. Men den opfattelse, at interneringen af kommunisterne var en udemokratisk handlemåde, der ikke pynter på den danske rigsdags ære, er heldigvis den almindeligste.

Og med dette som baggrund er Martin Nielsens bog glimrende lektur. Naturligvis er den i formen meget partisk, men andet kan man jo ikke vente. Egentlig burde denne nye bog være blevet udgivet før de to andre, fordi de første skildrer forholdene i de tyske koncentrationslejre og hjemsendelsen ved kapitulationen, medens denne sidste skildrer interneringen og opholdet i Vestre fængsel og Hørserød. Formodentlig har Martin Nielsen ikke i starten tænkt sig at skrive om andet end forholdene i Tyskland. Det er dog ganske naturligt, at han nu kompletterer sine bitre erindringer og skildrer optakten til koncentrationslejrholdet, der krævede så manges liv. Selvom bogen er skrevet af en kommunist, selvom skildringen i nogen grad er partisk, men dog ikke drejet, bør den blive et led i samlingen af litteratur om besættelsestiden. Man må altid være parat til også at høre, hvad modstandere har at sige.

I bogen er optaget nogle breve, Martin Nielsen skrev til sin kun 3-årige søn. De blev skrevet, for at drengen engang kunne

læse, hvad faderen i de forskellige situationer og under de ændrede forhold mente om det hele. Disse breve er det bedste ved bogen — breve fra far til søn og omvendt har noget inderligt over sig, og selv en »hårdkogt« kommunist som Martin Nielsen afslører sig som et følesesbetonet menneske — hvad jo nok skal forbavse mange.

»Fangedage og fangenætter« kan også

læses af ikke-kommunister med udbytte. Angrebene på kommunisterne var den gang og nu hårde — og med rette —, men en demokratisk nation bør ikke bruge udemokratiske metoder for at bekæmpe en fjende. Derved når man ned på fjendens eget niveau — og hvad har man så vundet?

Lasse Budtz.

En kammerat giver op:

Lejrenes eftervirkninger i dag

Sognepræst Niels Madsen, Sønderborg, har søgt sin afsked som følge af sygdom, pådraget under fangenskab i Dachau og Neuengamme.

Denne meddelelse vil gøre et stærkt indtryk på kammeraterne, som mange vil huske som tillidsmanden i forskellige lejre.

Madsen har siden han kom hjem over Sverige flere gange været på hospitalet, men det har ikke været muligt for ham at blive rask. Han er 48 år gammel.

I en samtale med ham siger han:

— Jeg har da også nu indset, at det ikke kan nytte noget at fortsætte i mit embede, udtalte han, og jeg har derfor draget konsekvensen og har indsendt en afskedsansøgning. Mine læger har sagt, at det var det eneste rigtige. Jeg fik ellers et storslået tilbud om helt op til 2 års orlov, men det kan jeg ikke tage imod af hensyn til de folk, der skal føre arbejdet i mit sogn.

— Mange koncentrationslejr-fanger er blevet syge i den senere tid?

— Det kan desværre ikke nægtes. Du skulle se det utal af breve, jeg har modtaget fra fangekammerater, som nu — flere år efter — er blevet syge på den ene eller den anden måde.

— Er det mest psykiske eller fysiske lidelser?

— Det er min opfattelse, at det er noget af begge dele. Mærkeligt nok er det gået sådan, at de, der var i lejrene i den korteste tid, har gennemgående klaret sig indtil nu, men nu må de til gengæld give op på stribe. Jeg kunne nævne et utal af eksempler.

— Adskillige kammerater fortæller, at de stadig drømmer om rædslerne nat efter nat?

— Det er givetvis også rigtigt. Det har jeg også fået fortalt både skriftligt og mundtligt, og selv kan jeg også bekræfte det. Fornylig drømte jeg, at jeg skulle lægge lig — udmagrede og udsultede, lemlæstede mennesker — i kiste. Der var tusinde ialt. En anden nat drømmer man, at man bliver hængt eller muligvis skudt. Sådan har vi det allesammen. Når jeg siger det her, er det fordi jeg gerne vil hjælpe mine kammerater. Jeg ved, at de fleste af dem har det på samme måde, og at det ofte går slemt ud over dem. Ingen, der ikke selv har oplevet det, kan rigtig forstå det. Derfor skal folk have at vide, hvordan fangerne har det, så arbejdsgivere eller andre, som har med tidligere fanger at gøre, kan forstå dem og tage en lille smule hensyn. Det er jo ting, som ingen selv kan gøre for. Personlig har jeg ikke talt om Kz-lejr i lange, lange tider, fordi jeg ikke har ønsket, at man skulle sige: »Han kan ikke tale om andet end den lejr.« Jeg skal også nok tie stille i fremtiden, men denne gang må jeg tale

— Hvad vil du selv nu?

— Foreløbig fortsætter jeg i mit embede til sommerferien er overstået for mine kolleger. Derefter trækker jeg mig tilbage fra arbejdet for at søge at blive helt rask. Senere er det mit håb at kunne søge ind igen. Jeg vil ikke have det sådan, at jeg på grund af sygdom kommer til at virke som en hemske på menighedslivet ved at blive i embedet. Nu må der en anden til. Jeg flytter til et fredeligt sted og forsøger at komme mig, men jeg vil dog prøve at gennemføre lidt rejsevirkksomhed med møder og lignende, og jeg vil også give mig lidt af med skrivevirkksomhed. Hidtil har jeg ikke villet erkende, at jeg var syg. Det

har ligesom været uforeneligt med min mandfolkeære. Nu bliver jeg vist tvungen til det.

— Har den megen tale om en eventuel ny krig ikke indvirket på adskillige tidligere Kz-fanger?

— Ærlig talt tror jeg det ikke. På een måde er vi tidligere fanger sikkert blevet hårdkogte af lejrene — på andre er vi blevet meget bløde. Med hensyn til talen om en ny krig, kommer det hårdkogte op i os. Vi siger til os selv: »Skulle der komme en ny krig, så ved du i hvert fald, hvordan du skal slås, for du har prøvet det før.« Vi har da den trøst, at vi kan sige, at vi ikke kan komme igennem ting, der var værre end det, vi oplevede sidste gang. Det er umuligt — uden at falde på valen.

Pastor Niels Madsen, der nu trækker sig tilbage, har været sognepræst i Sønderborg i 7 år.

En femårsdag

Den 12. august 1944 indskibede tyskerne fangerne i Horserød og transporterede dem over Flensborg til Frøslevlejren, som dermed fin sin »indvielse« som »Deutsches polizeigefangenenlager«.

Barak 3 (køkkenbarakken), stue 6, har besluttet at mindes denne dag ved et kammeratligt samvær i dagene den 13. og 14. august i Århus, og så godt som hele stuen af de »gamle« har givet tilslutning dertil.

Vi samles i Århus lørdag aften til »optælling« m.m., og søndag morgen vil vi pr. bil nyde den jyske natur ved Silkeborgsøerne, og frokosten spises på Hvidsteen kro.

Skulle der være gamle kammerater, der har lyst til at være sammen med os, er de hjertelig velkommen, såvel i Århus som på Hvidsteen kro.

Alle oplysninger om hele arrangementet kan fås hos H. E. Heimann, Nyhavn 42, København K., eller Chr. Back, Lollandsgade 62, 2., Århus.

En kammeratlig hilsen sendes alle gamle fangekammerater.

A. Tofte. H. E. Heimann.
(Udvalget)

En ung tysk pige kommer til Danmark

Af Hans Rütting

Hun har gået i tysk gymnasium og har fået indprentet det tredje riges idéer og tanker. Hvordan virker det demokratiske Danmark på hende? Vindes hun? Eller frastødes hun? Det er disse problemer, Hans Rütting skildrer, med fin forståelse både af dansk og tysk mentalitet.

Hun kom over grænsen, iført en gammel regnfrakke og med et stykke tegnekul i lommen, der skulle gøre det ud for en øjenbrynstift. Aldrig før havde hun været i udlandet, med blanke øjne mødte hun selv det ubetydelige som et eventyr. Da hun kom sydfra, antog jeg, at hun var meget forsulten — og begik med det samme en fejl. Jeg bestilte smørrebord til hende i en lille café ved grænsen; hun så mistroisk på den maleriske anretning, smagte på persillen og salatbladene og spurgte om hun ikke heller måtte få kartofler — de overlæssede snitter imponerede hende ikke. Hun betragtede danskerens forfinede levestandard med en mistænksom nyfgenhed — hun syntes bedre om et æble end om den lækreste restaurationsmad. Hendes modvilje var blandet af frygt og begær. Efter at vi havde tilbragt flere aftener i hyggeligt samvær med venner og på forskellige forlystelsessteder, erklærede hun: folk her til lands forstår at kede sig med anstand. Jeg er for rastløs til at kunne sidde flere timer i træk i en lænestol. —

Hun holdt af de primitive og det stor-slående og følte sig bedre tilpas ved Vesterhavets klitter end på Fyn; Danmarks lunefulde klima og befolkningens omskiftelige væremåde, naturens og menneskets blanding af hjertevarme og nøgternhed, denne tøvende generthed morede og pirrede hende. Hun savnede åbenhed og virkelyst, hvilke to ejendommeligheder hun selv ejede overmåde — man kunne synes, hun var ærlig indtil det taktløse og besat af en voldsom driftighed, hvis formål til at begynde med tit var uforståelig.

Hun syntes ikke om ægteskabet og slet ikke om ceremonierne ved dets indgåen; da vi en gang så en brudekaret køre til kirken, standsede hun med et forbavset udråb: findes der sligt endnu her i Norden? Det er jo som i mine bedsteforældres gode gamle dage!

Vi besøgte lærere og præster; hun fandt, at de sidste var mere tiltalende, fordi de

var »oprigtige i deres hedenskab«. Hun søgte forgæves efter munken, helgenen og kætteren.

Danmark har det som Kina — hævdede hun — ingen højder, mange embedsmænd, og megen snak. At folk kan holde ud at leve uden drama og patos!

De danske mænd var vege og svarede ikke til hendes »heroiske« ideal, men det lysnede i hendes øjne, når en bil med soldater kørte forbi. De danske alderdomshjem og hospitaler gjorde kun ringe indtryk på hende — hun var opdraget til at foragte det syge, gamle og svage. Hun var så ung, at hun næppe kunne huske fredstiden i Tyskland, hun syntes, at biografteatret i en lille jydsk stationsby var luxuriøs indrettet og at aviserne bød deres publikum en næsten overvældende læsning. De var fikst opsat, med mangesidig orientering, altid spændende og med morsomme overskrifter.

— De tager med en vis overlegen humor selv på alvorlige begivenheder og spørger på en tiltalende måde — men danske vittigheder, nej, de er dog ikke til at grine ad!

I begyndelsen tog hun enhver spøg — det berømmelige jyske lune — for alvor og var forundret, ja fornærmet, når folk grinede ad disse misforståelser. Der var en tysk højtidelighed, en morsom alvor over hende, der gang på gang blev skåret ned i Danmarks saltne og nøgterne atmosfære — sådan, som det i hvert fald måtte virke på den tilrejsende gæst.

Men en reaktion udeblev: hun følte sig ikke mere fri i Danmark end i det nazistiske Tyskland; det varede nænge, før det gik op for hende, hvad åndsfrihed egentlig betød for et menneske. Det var ikke uden forfærdelse, at jeg hørte hendes ord: »Vi har altid følt os fri i Tyskland« og det gik op for mig, at netop heri ligger den tyske ungdoms største og for udenlandske iagttagere mest skjulte problem: der savnes ikke frihed, hvor ånden er slettet. Det føltes som betryggende, at livet var sat i et bestemt leje.

— Hvad var dit livs skønneste oplevelse? spurgte jeg hende — og jeg fik uden tøven svaret: et års ophold i »lejren«. Alt var ordnet for os, intet behøvede man at bryde sig om, dagene gled i den skønneste rytme og enhver havde følelsen af at være et lille, men uundværligt led i en stor organisme, som vi måtte bevare ved at ofre os. Livet var så let — men nu er det blevet vanskeligt. Alt skal man selv tage stilling til, stadigvæk udvikles man i uønskede menneskelige komplikationer, intet kan man holde på afstand; der kræves uafbrudt afgørelser og atter afgørelser; det er så svært, så slidsomt!

Hun kunne tænke sig at foretrække et »Nirvana« for livets, dette nye livs kedelige svikmølle; friheden er til besvær!

Efter de første uger i Danmark, der stiumulerede ved nye indtryk, faldt hun hurtigt sammen og viste en mærkværdig træthed og livslede, der tydeligt sporedes også i hendes kammeraters breve hjemmefra. Tit begår man den store fejl ved bedømmelsen af tyske forhold, at man i tyskernes depression ikke ser mere end en forståelig, almenmenneskelig reaktion overfor ruiner, sult og afmagt. At de ikke fortryder deres fejl, har de fælles med de fleste mennesker; ligeledes at den enkelte skubber ansvaret fra sig og ikke vil vedkende sig hverken en personlig eller en fælles skyld — deres øjeblikkelige resignation har dog andre og dybere rødder end der antages af den overfladiske rejssende; thi langt fra at svinde under bedre forhold, viser den sig at være en hårdnakket og indgroet sygdom, der ikke er betinget af de kendte omstændigheder, men først har fremkaldt dem. Resignation og hybris er to sider af den samme »reaktionsmåde«: de er utålmodighedens voldsomme eller opgivende gestus, der i mindre oprørte tider kan tilsløres ved en mut og grublende melankoli som Dürer har fremstillet den i sit berømte billede.

Pigen syntes, der sker så lidt i Danmark; hun længtes efter død og handling. Når man selv skal tænke sig frem til en livsopfattelse, bliver den meningsløse tilværelse uudholdelig. At den er meningsløs, gik hun ud fra som givet; men derhjemme mod syd, hvor luften er opfyldt af patos og store skæbner, glemmes denne

triste sandhed. Med en læges mistro iagt- tog jeg hendes driftige virkelyst; hun prø- vede på at skaffe sig i udlandet de surro- gater, Tyskeren ikke har kunnet undvære siden han svigtede Europa.

— Jeg forstår ikke at leve! sagde hun gang på gang, og, med den blanding af misundelse og selvglæde, der er et ka- raktertræk hos tyskere: — I er så over- fladiske heroppe — vi, der bundet dybt, snubler tiere; vi har det svært.

Ligesom sine kammerater ville hun så længe som muligt blive ved med at være ung; at hver handling afføder et ansvar, var for hende en modbydelig tanke, som hun udtrykte på den måde: frihed er en kæde af tvang.

Der opstår en brevveksling med ven- nerne, der allerede bebrejder hende for at svigte det skibbrudne samfund; de er fortørnet over at høre hende tvivle på de- res gamle idealers sandfærdighed.

— Som om det kom an på det! lyder det ophidsede svar. Man tager fejl, når man tror, at disse unge var opfyldt af en bestemt partitro ideologi; de følte sig ikke som »nationalsocialister«, de anede heller intet som modstandsbevægelsen eller bare om brydninger i selve partiet; det var i grunden meget værre: samfundets krigs- mæssige struktur, de voksede ind i, var dem en selvfølgelig og indiskutabel leve- måde. De kendte intet andet; deres primi- tive tilværelse var deres paradys.

Som sjælens uligevægtighed ter sig over- modigt eller forsagt, snart med herrefol- kets, snart med undersåtternes holdning, så er en formentlig altruisme tit intet an- det end den mest hensynsløse egoismes slagside. Pigens studenterkammerat skriver i uvillet ironi: fordi vi alene ikke kunne udrette noget, ofrede vi vort jeg, for i fællesskab at vinde. Livets mål er stadig- væk at vinde, at genvinde det tabte, som det nu hedder; man frygter ydmygheden, der gør tålmodig og svag, og stopper ørene for frihedens evangelium.

Men pigen kunne ikke undgå at blive smittet af en forkæret liberalisme. Man skulle tro, at hun trak vejret efter nazis- mens tyranni; hun følte sig dog bare en- som og ulykkelig.

— Hvor forstår jeg mine venner! suk- kede hun — at de er bange for den bitre medicin, jeg må sluge. Det får I dem al- drig till

Ideerne, hendes generation en gang var blevet opdraget til at tro på, havde hun forlængst lagt på hylden; resterne var fejlet bort i blæsten fra den store verden, der drager hen over Danmark; dets ram- saltne luft af skepsis og kritik havde dog endnu ikke nået at vælte enhver slags tro hos hende; tværtimod higede hun stadig efter en ny og anden form for besættelse end den, hun havde givet slip på; et di- gert forråd af tro bare for troens skyld lurede på en lejlighed til at gribe fat i en livsopfattelse eller et menneske, der kunne rumme de mest fantastiske forestillinger; de nødvendige skuffelser resulterede i en uafsluttelig skiftning fra sensation til sensa- tion og tilsidst i en oprørske nøgternhed og den absolute nihilisme.

Men udadtil virkede hun, selv på dette trin af sit opgør, som alle Tyske discipli- neret, flittig og tilforladelig. En bemærk- ning om Danskerens lune som en artistisk jongleren mellem at være åben og at være tillukket på een gang, henledte min op- mærksomhed på den gåde, tyskerne må byde for de fleste udlændinge, hvis nem- lig den grundige videnskabsmand over- rasker med de mest fantastiske ideer eller den verdensfjerne sværmer viser sig som en korrekt embedsmand: man behøver bare at tænke på Bernadottes samtale med Himmler eller på officerstypen i filmen »Morderne iblandt os«.

Den korrekte sværmer — det er Tyske- ren i udlandets øjne, uden at man dog gør sig klar, hvordan disse modsætninger kan gro sammen i eet menneske. Mon de ikke, ligesom den tyske hybris og resig- nation, den kultiske fællesskabsbesættelse og egoismen, troen og nihilismen, er to sider af eet faktum, nemlig et kaotisk sin- delag, der, hengiven til døden og natten i det grænseløse og det flygtige, har brug for disciplin som spændetrøjen — yder- punkter, som i højere tale kaldes for ånd og liv, i en ulyksalig trang til overalt at skabe den samme uro af kraft, hvorfra man selv lever.

Pigen kunne ikke lide den danske »spidsborgerlige« hygge, skønt hun med glæde læste brevene hjemmefra, der på en lige så forunderlig som rørende måde skildrede, hvordan man lidt udenfor Ber- lins ruiner atter prøvede på at skabe sig et lille »gemytligt« hjem. Her, foran de

mest sønderskudte byer, overvintrer halv- femsernes sejlivede traditioner, med Jo- han Strauss og folkeviser og forløren sen- timentalitet med nips og plys, medens rus- sernes og amerikanernes panservogne drø- ner igennem stationsbyernes tornerosesøvn. Dette lige så konservative som smidige samfund udenfor de store byer har bedst kunnet undgå både Hitlertiden og bombe- angrebene; her har man — både åndeligt og materielt — noget at falde tilbage til. Således vil den tyske provins måske mest ligne Vestens og Nordens civilisation — men dette ord er ikke afholdt i unge tyske øren. Man hører hellere tale om »kultur«.

— Er det indre ikke vigtigere end de ydre former? spørger pigen. Hun synes, med sine ungdomsminder for øje, at tra- ditioner var tomme, kedsommelige og ind- holdsløse; hun måtte først her i landet opleve, at liv og ånd udgør en helhed, der kommer til at syne i civilisationens attråværdige spilleregler. Men så viser den vegetative tilværelse i den tyske provins sig virkelig som en gold efternøler fra rigere tider, som livets traditionelle lænke og en dæmning mod det store kaos — en stillestående, upåagtet og gammeldags ø, der tærer af sine følsomme minder. Med en morsom naivitet taler bedste og møster om møbler, billeder og bøger, de har red- det ud af det voldsomme ragnarok; flittigt og ukueligt vil de begynde der, hvor de blev afbrudt — i kejsertidens tyndslidte traditioner. De er lidt bange for deres nevøer og børnebørn, der er underkastet fremmedartet påvirkning, men de stoler på halvfemsernes udødelighed: spænde- trøjen i det tyske kaos.

Forisattes

Hyldest til Bernadotte

Fortset fra side 53

Efter en pause spillede politiorkestret, og herrekoret »De Danske« sang tre sange.

Aftenen fik således et yderst smukt for- løb, hvilket den gode sag jo også fortjener. De mange praktiske forhold med tilrette- læggelsen af aftenen og udarbejdelsen af et smukt program på 24 sider crideret pa- pir var løst på bedste måde af H. Korn- beck og Arne Zachariassen.

-mark.

„KITOL“
HALSPASTILLER

faas kun paa Apotekerne

I. B. Bruun & Søn A/S
Nykøbing F.

A/S Fredericia Trælasthandel

Randers Savværk
Vestergrave 40 . Tlf. 3838 (2 Lin.)

A/S Fritz Duus
Fredericia

Ringsted Jernstøberi
og Maskinfabrik A/S

C. Zachø
Holbæk

A. Espersen A/S
FISKEEKSPORT

Rønne